

Vuk'uzenzele

O e tlisetswa ke Dikgokahano tsa Mmuso (GCIS)

English\Sesotho

Loetse 2022 Kgatiso 1

Dijo tse nang le tshusumetso ya isiZulu di behile restjhurente ena ya Motse Kapa mmapeng

Mmabatho Molefe, monga restjhurente ya Emazulwini Motse Kapa, o unne kananelo ya lefatshe bakeng sa dijo tsa hae tsa botjhaba. Setshwantsho ka Molefe.

Owen Mngadi

Ka ho pepesa botjhaba ba hae ka dijo tsa botjhaba, mmarestjhurente Mmabatho Molefe o behile restjhurente ya hae, Emazulwini, mmapeng wa lefatshe kamora hoba e kenyeletswe ho lenane la 50 Next.

Lenane lena le teka diaphehi tse 50 tse kgahlisang ka ho fetisisa lefatsheng, tse nang le bokgoni ba hore ka le leng la matsatsi di kene lenaneng la Direstjhurente tse 50 tse Hlwahlwa ka ho Fetisisa Lefatsheng.

Molefe (27) o thehile restjhurente ya isiZulu ya sekwalekwale Motse Kapa, tulong ya V&A Waterfront's Makers Landing ka selemo sa 2020, kamora ho lahlehelwa ke mosebetsi indastering ya direstjhurente ka lebaka la

sewa sa COVID19.

O re mkgwa wa hae wa ho pheha o susumeditse ke kgodiso ya hae KwaZulu-Natal moo nkgono wa hae a neng a pheha dijo tsa botjhaba. O dumela hore sena se bile molemo bophelong ba hae le ho mo thusa ho qatsoha ka hara ba bang tlhodisanong ya 50 Next.

Molefe o re Emazulwini, e bolelang 'mahodimo' ha e fetolelwa, e hohetse kgahlelo ya baeti ba maAfrika Borwa le ba matjhaba ba labalabelang ho ja dijo tsa hae tse nang le tshusumetso ya isiZulu. *Makers Landing*, e leng lepatlelo la dikgwebo tsa dijo le setso sa Afrika Borwa, ke tulo e phethaetseng hantle kgwebong ya hae, o rialo.

Emazulwini e fana ka menyu wa mekgahlelo e supileng, o fetohang sehla

ka seng. Dijo tsa Molefe di fepelwa ka bokgabane, mme di kenyeletsa dijo tse kang *Isijingi* – setjetsa, mokopu o hadikilweng, aesekerimi ya diperekisi le botoro e sootho; *Isibindi nechakalaka* – sebete le chakalaka, chakalaka ya dilentile le moro wa eie; le *Iqanda*, *Isibindi noshatini* – mahe, sebete le tjhatini, dibete tsa kgoho le moro wa mothwebe le dihwapa.

"Ha o fihla Motse Kapa, o ka nna wa se bone seo Afrika Borwa e hlileng e leng sona, kahoo ke ile ka etsa qeto ya ho tsitlallela seo ke leng sona ka dijo tsa botjhaba ho bontsha baeti seo re se jang. Ke a ipolella hoseng ho hong le ho hong hore mona ke pheta pale ya ka; kutlwisiso ya ka

E tswella pele leqepheng la 2

Youngsters unite against unemployment

Page 8

Don't miss an opportunity to study overseas

Page 13

Ho bala Vuk'uzenzele fumana epe ya GOVAPP ho:

Batla SA Government ho Google playstore kapa ho appstore

IKOPANYE LE

Diwebosaete: www.gcis.gov.za Imeile: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mohala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

VUK'UZENZELE KE MAHALA, HA E REKISWE

E tswella pele ho tswa ho leqephe la 1

ya hore dijo tsa isiZulu ke eng. Ke tshepa hore batho batla di ananela ho ya kamoo di leng kateng.

Re rerile ho phahamisa maemo a dijo tse tlwaelehi-leng hore di itlhome pele.

Motse Kapa o na le ditjhaba tse fapafapaneng, ntle le ho kenyeletsa bahahlaudi ba matjhaba, mme kaofela ha tsona di tla ithuta ka dijo tsa isiZulu," o rialo

Direstjhurente tse 50 tse hlwahlwa ka ho fetisisa lefatsheng

E ne e le tsela ya Molefe ya ho etsa dijo tsa botjhaba hore e be tsa sekwalelwale e mo buletseng sebaka

lenaneng la 50 Next, leo selemo ka seng le ketekang batho ba 50 ba tlasa dilemo tse 35 ba bopang lepatlelo la dijo lefatsheng ka bophara. Tlhodisano ena e thusa diaphehi tse bohlale tse ntseng di thuthua ho pepesa mopheho wa tsona lefatsheng.

Molefe o kenetse moketjana wa dikgau ka Phuptjane Bilbao, ho la Spain, mme o re e ne e le letsatsi le kgothatsang la dipuisano le diaphehi tse ding.

"Ke lehlohonolo hobane batho ho phatlalla le naha le ba dilemo kaofela ka ho fapana ha tsona ba tla mona ho tla latswa dijo tsa rona. Batho ba na le ho nena dikahare mme ke batla ho ba bontsha hore ha o di phehile hantle, di ka latsweha ha monate

jwaloka leqa lefe kapa lefe la nama. Hape ke batla ho hodisa mokgwa wa ho ja o kenyeletsang ditho kaofela tsa phoofolo, ho kgothaletsa mokgwa ona o phethahetseng wa ho ja," ho rialo Molefe.

Pejana selemong sena Emazulwini e boetse e hapile hape sekola sa Restjhurente ya SeAfrika ya Selemo ho Dikgau tsa Selemo tsa *Luxe Restaurant*.

Moralo wa Kahobotjha le Tsosoloso ya Moruo

Emazulwini e hirile batho ba bane mme Molefe o se a na le maqheka a ho hodisa kgwebo ya hae. O re botjhaba bo ruileng ba Afrika Borwa ke kgohedi ya bahahlaudi.

Jwaloka karolo ya

Moralo wa Kahobotjha le Tsosoloso ya Moruo, mmuso o hlwaile lekala la bohahlaudi e le le leng la dibaka tsa boitshunyako bo hlokolosi le tshusumetso e ka sehloohong ya tsosoloso ya moruo.

Lefapha la Bohahlaudi, lekala la poraefete le bankakarolo ba bang ba tshwarisane bakeng sa ho hodisa Moralo wa Tsosoloso ya Lekala la Bohahlaudi, e leng se tla thusa ka ho bopa mawa a dilekane pakeng tsa mmuso le indasteri ena ho netefatsa maiphihlelo a matlafetseng a baeti. Sena se tla etswa ka ho hlahisa di-e-visa, ho kgothaletsa polokeho ya bahahlaudi le ho etsa hore ho be bonolo hore bahlophisi ba maeto a bahahlaudi ba thole dilae-sense. ¹

Ha o batla ho tseba haholwanyane ka restjhurente ya Emazulwini letsetsa **062 160 2347**

Na o ne o tseba?

- Dikgwebo tse ntseng di runya lekaleng la bohahlaudi di ka etsa dikopo tsa matlole ho Lefapha la Bohahlaudi, leo hape le tla ba bontsha mokgwa wa ho ithekisa le ho nehelana ka tshehetso e nngwe.

- Ha o batla ho tseba haholwanyane, etela www.tourism.gov.za/Pages/home.aspx

Boloka tjhelete: Reka thepa e sa lefelloweng lekgetho

Allison Cooper

Ha ditjeo tsa bophelo di ntse di tswella ho phahama ka hara Afrika Borwa di thefula baahi ba yona, ka ho qolleha ba malapa a lekeno le tlase, motho a ka netefatsa hore tjhelete ya hae e ya mo sebeletsa ha a reka korosara ka ho reka thepa e sa lefelloweng lekgetho.

Thepa e sa lefelloweng lekgetho ke dijo tse itseng tseo batho ba sa di lefelloweng lekgetho, e leng se bolelang hore di rekiswa ka theko e tlase. Batho ba rekang dijo tse lenaneng la tse sa lefelloweng lekgetho ba ka fumana ho hongata bakeng sa tjhelete ya bona, e leng se ba thusang ho ja dijo tse nang le phepo.

Ho ya ka Lefapha la Dipalopalo la Afrika Borwa (Stats

SA), dijo le dino tse hlokangetsi (NAB) di bitsa 8.6% ho feta ka Phuptjane selemong sena ho feta kamoo di neng di bitsa kateng ka Phuptjane 2021.

Ba Stats SA ba itse dihlahiswa tsa dijo tse phahameng ka ho fetisisa ke borotheo le disirele (tse kenyeletsang phofo ya papa), nama le dioli le mafura – tseo kaofela e leng dijo tsa letsatsi ka leng malapeng a mangata.

Borotheo le dihlahiswa tsa disirele di phahame ka 11.2% esale ho tloha ka Phuptjane 2021, di tlohlile ho 8.4% ka Motsheanong selemong sena, ha Lenane la Ditheko tsa Bareki (CPI) le phahame ka 1.1%. Ho phahama ha kgwedi ka nngwe e bile 2.6%, ka ho phahama ho bonahalang ha theko ya phofo ya papa (5.2%), bohobe bo bosootho (3.2%) le makharoni (3%).

Hodima moo, ditheko tsa

nama di phahame ka 9.5% ho tloha ka Phuptjane 2021 ho isa ka Phuptjane 2022, mme di bitsa hanyane ho feta kamoo di neng di le kateng ka Motsheanong 2022.

Dioli le mafura di phahame selemo ka seng ka 32.5%, ha ho bapiswa le 26.9% ka Motsheanong ha CPI e ne e phahama. Ditjeo tse hodimo tsa oli ya sonobolomo, ka ho qolleha, e behile kgatello e eketsehileng hodima ditekanyetso.

Boloka ka thepa e sa lefelloweng lekgetho

Thepa e sa lefelloweng lekgetho e ile ya tsebahatswa ke mmuso ka selemo sa 1991 ho thusa malapa a lekeno le tlase.

Esale le tsebahatswa sethathong, dintho tse ngata di ile tsa eketswa lenaneng.

Ho ya ka Tshebeletso ya Lekgetho ya Afrika Borwa, dijo tse sa lefelloweng lekgetho di lefiswa ka sekgahla sa 0% – sena se bolela hore batho ba lefa ditefo tse theotsweng ka 15% ka tlase bakeng sa thepa ena hobane ha e lefellowe VAT.

Thepa ena e kenyeletsa:

- Borotheo bo bosootho
- Poone e omisitsweng le

raese ya poone

- Phofo ya Borotheo bo bosootho (ho sa kenyeletswa ditlheferetsi tsa koro)
 - Setampo
 - Mahe
 - Meroho e foreshe le ditholwana
 - Dinawa tse omisitsweng
 - Dilentile
 - Phofo ya papa
 - Raese
 - Makotikoti a tlhapi
 - Oli ya ho pheha ya meroho (ho sa kenyeletswa oli ya olive)
 - Lebese, mafi, lebese la phofo le motswako wa lebese la phofo
 - Dijo tse kang dierekisi, dinawa, matokomane, jj.
- Mesamo ya ho ya matsatsing (diphete) le yona ha e lefellowe lekgetho, jwalo feela ka mesamo ya ho ya matsatsing ya boimana le mesamo ya ho ya matsatsing e aparellwang le marukgwe a ka hare a bomme.
- Maqheku le ona a lokela ho botsa mabenkeleng a lehae haeba a fana ka dinyehlisetso tsa mapentjhenara, ka matsatsi a itseng, mabapi le thepa e lefellowang lekgetho. ¹

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production
Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor
Tendai Gonese | tendai@gcis.gov.za

News Editor
Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso
Ursula Graaff

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

Printed by:

Distributed by:

Tshehetsa sepolesa hore Afrika Borwa e betulo e bolokehileng

Ho na le ho nyahama le kgalefo ya setjhaba mabapi le maemo a ditlolo tsa molao ka hara naha ya bo rona.

Ho kgothotswa le peto ya basadi ba batjha ba robedi ke banna ba fapanyetsana haufinyana tjena Krugersdorp di bakile ditaba di hana ho fela naheng ka bophara mme ha lebisla kgoetsong ya kgato e matla kgahlanong le maqu-lwana a hlometseng a barafi ba seng molaong ba sebeletsang tulong eo.

Tshebetso ya Sepolesa ya Afrika Borwa (SAPS) e lokela ho thoholetswa bakeng sa mehato ya yona e matla dibekeng tse tharo tse fetileng ho arabela petong le diketso tsa botlokotsebe tulong eo.

Laha ho le jwalo, badudi ba entse hantle ho supa hore ha ho a lokela hore ho etsahale botlokotsebe bo maamong a sisimosang hore e be hona ho qetellwang ho nkuwa mohato kgahlanong le botlokotsebe.

Nnete ke hore ho na le diqhohlotso tse matla tse tobileng boemo ba sepolesa ka hara Afrika Borwa. Feela re sebetsa ka thata ho di hlola.

Jwaloka mafapha ohle a mmuso, SAPS le yona e utlwa ditlamorao tsa koduwa ya maemo a ditjhelete a naha, dilemo tse mmalwa tsa kgaello ya ho hirwa ha mapolesa le diketso tsa ho hula mmuso ka nko. Ditho tsa sepolesa di boetse di sebetsa tikolohong e kotsi moo hangata di lokelang ho tobana le dikgoka, ditemalo kapa lefu.

Ntle le lebotho la sepolesa le matla le nang le bokgoni le la seprofeshenale, botlokotsebe ka hara Afrika Borwa bo keke ba fediswa Kgaello ya ho hirwa ha bahlanka ba SAPS e bile e nngwe ya dintlha tse tshwai-lweng tlalehong ya Phanele ya Ditsebi ya Merusu ya Phupu

2021, eo re ntseng re nka mehato bakeng sa ho sebetsana le yona.

Kaha re se re buseditse botsitso bo batlehang ka matla ketapeleng ya SAPS, jwale re tsepamisitse maikutlo tabeng ya ho ngotla dikgeo tsa bokgoni tse entseng maamong a hore mapolesa a iphumane a se Malala-a-laotswe bakeng sa ho sebetsana le diketso tsa Phupu selemong se fetileng.

Kgaello ya ho hirwa ha mapolesa le kgaello ya thupello e nepahetseng di bile le kgahlamelo e matla tshebeletso ya sepolesa ya badudi le ya Polokeho ya Setjhaba.

Mmuso o abile matlole bakeng sa ho thaotswa ha matshwasana a matjha a sepolesa a 12 000, mme mokgahlelo wa pele o se o le thupellong ya bohlokwa. Diyuniti tsa Tshebetso ya Sepolesa sa Polokeho ya Setjhaba tsa SAPS di tla amohela mapolesa a tlatsetso a 4 000 selemong sena sa ditjhelete, mme ho ntse ho etswa ditlhophiso bakeng sa thupello e nepahetseng ya ditho tsa sepolesa.

Ha re nka malebela a merusu ya Phupu ngwahola, re sebeletsa ho ntlafatsa tshebedisano pakeng tsa makala a qobello ya molao le indasteri ya tshireletso ya poraefete ntweng e kgahlanong le botlokotsebe.

Re hloka kgokahano e matla le bankakarolo kaofela, ho kenyeletsa le dikgwebo, hore mehlodi le mautlwela a botlokotsebe di arolelanwe bakeng sa hore ka bobedi di matlafatse polokeho ya setjhaba le ho sebetsana le ditlolo tsa molao tse sitisang mesebetsi ya moruo.

Mohlala ke tshebedisano e teng pakeng tsa Khamphani ya Tshebetso ya Diterene tsa Thepa ya Transnet le SAPS bakeng sa ho lwantsha boshodu ba infrastraktjha le

sabotasi ya diporo. Ditlolo tsena tsa molao di ama moruo haholo kaha dikhamphani ha di kgone ho tsamaisa thepa ya tsona ho leba madibohong bakeng sa ho romelwa ka ntle ho naha. Mohlala o mong wa tshebedisanommoho o pakeng tsa dikhamphani tsa tshireletso ya merafo, dikhamphani tsa tshireletso tsa poraefete le SAPS bakeng sa ho lwantsha boshodu ba dimetale tsa bohlokwa.

Ka lebaka la mekutu ena e kopanetsweng, re bona kgatelopele dibakeng tse kang Mpumalanga le Limpopo tseo esale e le dintlhakgolo tsa ho hloka botsitso kaha dimetale tsa boshodu di ne di lebiswa mebarakeng e seng molaong mose.

Ka diyuniti tsa yona tsa boitshunyako tsa naha, SAPS le yona e ne e ntse e na le kgatelopele mabapi le ho thibela botlokotsebe bo hlophisitsweng, ho kenyeletswa maqulwana a dithethefatsi, maqulwana le ho rafa ho seng molaong.

SAPS e ntse e theha moifo wa tshebetso wa ho tobana le ho rafa ho seng molaong, hammoho le meifo e meng ya tshebetso e sebetsanang le ho lefisa ka boqhekanyetsi ditsha tsa kaho, boshodu ba koporo le dikheibole, le boshodu le tshenyoye ya infrastraktjha ya moruo.

Ntle le dikatleho tsa tshebetso e hlwahlwa ya sepolesa mabapi le ho lwantsha ditlolo tsa molao tsa moruo, mesebetsi o boima wa SAPS mabapi le ho sebetsana le botlokotsebe bo pharalletseng hangata ha o ananelwe.

Selemong se fetileng sa ditjhelete, ho tea ka mohlala, Dipatlisiso tsa Botlokotsebe tsa SAPS di entse hore ho be le dikahlolo tsa ho hlola bophelo bohle tjhankaneng tse 206

kgahlanong le babe-laellwa ba 209, moo tse 154 e neng e le tsa polao le peto.

Diyuniti tsa SAPS tsa Dikgo-ka tsa Malapa, Tshireletso ya Bana le Ditlolo tsa Molao tsa Thobalano di entse hore ho be le dikahlolo tsa ho hlola bophelo bohle tjhankaneng tse 356 kgahlanong le babelaelwa ba 266. Ditshebetso tsa ho ba mohlaleng wa ditlokotsebe di lebisitse tshwarong ya batho ba fetang 13 000.

Ha re sheba maemo a phahameng a botlokotsebe ka hara setjhaba sa bo rona, ho hlakile hore mesebetsi o sa le mongata. Feela dipalo tsena di bontsha hore ditlokotsebe tse ngata di a tshwarwa le ho tjhutjhiswa ka katleho. Ha di phonyohe.

Tsamaiso ya Dipatlisiso tsa Botlokotsebe bo ka Sehloohong, e tsejwang e le Hawks, e fihlelletse merero ya yona yohle bakeng sa selemo se fetileng sa ditjhelete, e leng se bakileng ho tshwarwa le ho kwallwa, kgapo ya thepa, thibelo le kgapo le ditaello tsa pusetso tse ka fihlang ho dimilione tsa diranta. Ho tshwarwa le ho kwallwa tse entsweng ke Hawks ho kenyeletse le ho rafa ho seng molaong, tshenyoye ya dipeipi tsa petrole, kgothotso ya makoloi a tsamaisang tjhelete le dipolao tsa mapolesa.

Hawks di se di qadile ho sebetsa le Tsamaiso ya Dipatlisiso ya NPA mabapi le dinyewe tse tswetsweng ke khomishene ya dipatlisiso tsa dipelaello tsa melato ya ho hula mmuso ka nko.

SAPS e tshehetsa ntwala kgahlanong le dikgoka tsa bong, e theha diphaposi tse mofuthu bakeng sa mahlatsipa diteisheneng tsa sepolesa le ho etsa dithendara tsa ho reka thepa ho thusa ho bokella bopaki e ka fihlang ho halofo ya milione e tla fepelwa ditei-

shene tsa sepolesa.

Sepolesa se keke sa atleha ntle le tshebedisanommoho ya badudi. Ka lebaka lena, re tsepamisitse maikutlo tabeng ya ho eketsa marangrang a Diforamo tsa Badudi tse Thusanang le Sepolesa bakeng sa ho ntlafatsa ka bobedi tshebeletso ya sepolesa le dikamano le badudi.

Re thoholetsa badudi ba nkang boikarabelo ba ho etsa dibaka tseo ba dulang ho tsona ho ba tse bolokehileng ka ho paterola diterateng, ka ho etsa matsholo a tlhokomediso ka botlokotsebe le ka ho etsa mesebetsi e meng.

Ka ho sebedisa tlaleho ya Phanele ya Ditsebi jwalo ka motheo wa ho hlabolla sepolesa, re hlophisa botjha le ho beha botjha ka sehlohlolong mehlodi, ho ntlafatsa bokgoni le ho matlafatsa bokgoni ba qobello ya molao ka bophara.

Ho ba lepolesa la monna kapa la mosadi ke o mong wa mesebetsi e thata, e nang le kगतello le ho ba kotsi ka ho fetisisa naheng ya bo rona, mme hangata ke mesebetsi o sa lebohluweng. Ha ho nyahama ha setjhaba mabapi le botlokotsebe ho utlwahala, ke bomadimabe hore sena se jala bora kgahlanong le sepolesa sa bo rona, se tswellang ho sebeletsa setjhaba le ho se sireletsa.

Ha mmuso o ntse o sebeletsa ho neha sepolesa mehlodi e hlokehang, thupello le dite-kanyetso bakeng sa ho etsa mesebetsi wa sona, Ke ipiletsa ho maAfrika Borwa ohle ho kgatha tema maitekong a ho etsa hore diterata tsa rona di bolokehe le badudi ba rona ba phele moo ho se nang botlokotsebe.

Ha re ananeleng mesebetsi o boima wa sepolesa sa rona le ho ba neha tshehetso ka botlalo bakeng sa ho etsa Afrika Borwa tulo e bolokehileng.